

Fascinující pohľad
do súkromia
najobľúbenejšej
anglickej spisovateľky

LUCY
WORSLEY

*Jane Austen
doma*

Jane Austen doma

LUCY
WORSLEY

*Jane Austen
doma*

Z angličtiny preložila
BEÁTA MIHALKOVIČOVÁ

slovar

Copyright © Lucy Worsley 2017

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2018

Translation © Beáta Mihalkovičová 2018

ISBN 978-80-556-3185-1

Táto kniha vyšla vďaka láskavej podpore
Fondu na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Markovi

Úvod

„O prednostiach slečny Austenovej
už dávno niet pochýb, rozhodne
je to autorka románov o domove.“

Richard Bentley

pri publikovaní románov Jane Austenovej v roku 1833¹

SVET Jane Austenovej, ako ho často vídame vo filmoch, sa javí domácky, dobre usporiadaný a útulný. Jej postavy bývajú v úhľadných malebných domčekoch, šľachtických vidieckych sídlach a elegantných mestských domoch v Londýne či Bathe.

A rovnakou optikou sa často hľadí aj na jej život.

Neubránite sa, aby ste si presne tento dojem neodnášali i z pekného, kvetmi obklopeného vidieckeho domu v Chawtone v Hampshire, ktorý nakoniec poskytol vytúžený domov Jane, jej sestre a matke. Jane sa sem presťahovala v roku 1809 a asi čakala, že tu bude šťastne žiť až do konca života. Ako sa ukázalo, nebolo to tak.

Domov predstavoval pre Jane dlhoročný problém. Kde si bude môcť dovoliť bývať? Ako si pri množstve domácich povinností nevydatej dcéry a tety nájde čas na písanie? Kam si bezpečne skryje svoje rukopisy? Vlastný domov sa jej vždy musel vidieť absolútne nedosiahnuteľný. Po otcovej smrti, len so skromným obnosom ťažko zarobeným písaním bola nútená provizórne bývať v prenajatých bytoch alebo sa potľkať od jedných príbuzných k iným a nechať sa využívať ako lacná opatrovatel'ka ich detí.

Nečudo, že hľadanie domova predstavuje ústrednú myšlienku Janinho diela. Väčšina scén sa odohráva dnu, v izbe, najčastejšie v prijímacom salóne, obývačke, kde ľudia dokola rozprávajú a rozprávajú. A predsa, keď jej postavy chcú hovoriť o niečom, na čom naozaj záleží – o svojich citoch či pravde –, často musia vyjsť z domu von. Unikajú zo zveráka prijímacieho salóna, ktorý ohraničuje ich život. „Už ti bolo zle zo zdvorilosti,“ vraví Lizzy Bennetová v okamihu dôverného zblíženia s pánom Darcym.

Mladí ľudia, ktorí čítajú Jane Austenovú po prvý raz, si myslia, že jej príbehy sa točia okolo lásky a romantiky či hľadania životného druhu. Ale aj šťastný domov je to, čo jej hrdinkám chýba a po čom túžia. Všet-

ky jej hlavné hrdinky sú vytrhnuté zo svojho fyzického domova alebo zo svojej rodiny. Jane jemne, no zdrvivúco ukazuje, aké ťažké je nájsť si skutočný domov, bezpečné miesto, kde človeka chápu a ľúbia. Na osobitné domáce šťastie – alebo nešťastie – je mimoriadne citlivá.

To viedlo ľudí k domnienke, že samotná Jane bola doma nešťastná a v istom zmysle utlačená či poškodená. Ešte deprimujúcejšie však pôsobí skutočnosť, že bola len jednou z mnohých nevydatých žien v jej čase a spoločenskom postavení, ktoré sa museli pokúsiť cítiť „doma“ na nezvyčajnom, biednom a nevlúdnom mieste. A nielen nevydaté ženy. „Nedokážem sa ubrániť obrovskej túžbe *byť doma*, akokoľvek nepríjemný by ten domov bol,“ píše Jane švagriná Fanny.² Domov pre Fanny totiž predstavovala stiesnená kajuta na palube lode jej manžela námorníka.

A tak sú Janine romány plné domovov milovaných, stratených, vytúžených. V jej prvom publikovanom diele *Rozum a cit* vyháňa Elinor a Marianne z ich rodného domu smrť v rodine. Elizabeth Bennetovej a jej sestram v *Pýche a predsudku* hrozí, že po otcovej smrti prídu o svoj domov. Fanny Priceovú v *Sídle Mansfield* pošlú rovnako ako jedného z Janiných bratov preč z domu k bohatším príbuzným. Anne Elliotová v *Láske slečny Elliotovej* sa musí presťahovať do Bathu a chýba jej tam vidiecky život Kellynch Hallu, kde žila predtým. Dokonca aj Catherine Morlandová z *Opátstva Northanger* a Emma Woodhousová z *Emmy*, mladé, relatívne dobre zabezpečené, ktorým nehrozí bezprostredné nebezpečenstvo, že prídu o domov, si pri vyberaní svojej budúcnosti musia počiňať múdro.

V skutočnom živote, a azda aj napriek očakávaniam, Jane *nemusela* pretrpieť „roky v ohrození“ bez vlastného domu, pretože život nevydanej ženy si sama vybrala. O ľúbostné vzťahy ani zďaleka nemala núdzu, ako si ľudia často myslia. S istotou môžeme povedať, že ohrdla prinajmenšom jedným nápadníkom, a v jej príbehu sa stretieme aspoň s piatimi potenciálnymi životnými druhmi. Som presvedčená, že sa Jane od nich zámerne držala bokom, pretože verila, že manželstvo, majetok a pevný domov by pre ňu *mohli* znamenať väzenie.

Rovnako dúfam, že vám predstavím Jane v jej každodennom živote doma, v dobrých i zlých časoch, s domácimi radosťami a prácami, s tými maličkosťami, „na ktorých stojí šťastie každodenného osobného života“, ako hovorí Jane v *Emme*. Už dávno sa podarilo vyvrátiť predstavu, že ženy z nižšieho šľachtického stavu „nepracovali“: ony alebo vykonávali „prácu“, ktorú spoločnosť považovala za ušľachtilú, napríklad hrali na klavíri či čítali poučné knihy, alebo sa diskrétno podieľali – a to je prípad rodiny Austenovcov – na množstve činností, potrebných pri nosení jedla na stôl či praní šatstva. Niekedy to znamenalo aktívne dozerať na zamestnancov, inokedy si vyhrnuli rukávy a urobili to samy.

O Janinom živote deň po dni, dokonca hodinu po hodine vieme vďaka tomu, že bola plodná korešpondentka. Napriek tomu, že členovia rodiny jej listy energicky vyškrtili, zostali nám po Jane státisíce slov, adresovaných najmä sestre Cassandre.

Tieto listy, plné svetských detailov z každodenného života, čitateľov často sklamali. Problémom je, že Jane priamo nekomentuje francúzsku revolúciu či významné štátne záležitosti. Jeden z jej pobúrených príbuzných vyhlásil, „že nemôžu zachytávať stav jej mysle“ a že čitateľ „nenadobudne dojem, že ju po ich prečítaní lepšie pozná“.³ Omyl, omyl, omyl! Štátne záležitosti tam, pravdaže, nájde ten, kto vie čítať nepatrné zmienky o meniacom sa spoločenskom živote v Janiných časoch. A nájde v nich jej osobnosť, drzú ako ploštica, prekypujúcu životom, vzletnú či svojhlavú podľa toho, čo si každý deň žiadal. Tieto listy predstavujú poklad ukrytý priamo pred našimi očami.

A rovnako sú prameňom, ktorý sa dá čítať rozličnými spôsobmi a na základe ktorého dokážeme nakresliť obraz Jane, aký chcú čitatelia vidieť. Zaujímajú ma ako záznam o tej záplave drobných ženských povinností, čo musela Jane vykonať, aby si vydobyla čas na písanie. „Často sa čudujem,“ napísala Jane sestre, „ako si *ty* pri starostlivosti o domácnosť dokážeš nájsť čas na to, čo robíš.“ Veru tak, ja sa tiež čudujem. Jane musela bojovať s domácimi povinnosťami, aby si „našla čas“ a nedotkla sa tým členov rodiny alebo nenarušila ich predstavu o tom, čo by mala robiť nevydatá teta. Išlo o jej boj, nečistý, nudný, každodenný domáci boj o to, kto čo urobí. Boj, ktorý ešte vždy ženy obmedzuje. Boj, ktorý pokračuje dodnes.

„Obyčajný životopisec tu bude mať krátku a ľahkú úlohu,“ napísal po Janinej smrti jej brat Henry. „Život naplnený užitočnosťou, literatúrou a náboženstvom rozhodne neoplýval udalosťami.“⁴ Veľký omyl! Jane zažila trpkosť i ľútosť, finančný nedostatok i úzkosť. Ona i jej rodina to však pred nami väčšinou dobre ukryli. Medzi ostatnými autormi je Jane pre čitateľov príťažlivá, ale aj vyhýbavá: podráždi, naznačí, stiahne sa. „Zriedka, veľmi zriedka sa ľudskej bytosti podarí odhaliť úplnú pravdu,“ vystríha nás, „len zriedka sa stáva, že niečo nie je aspoň trochu zamaskované alebo pomýlené.“

Zo všetkých síl sa pokúšam zasadiť Jane do kontextu fyzického sveta jej domovov, no aj tak nevyhnutne ponúkam len svoju osobnú, nie definitívnu interpretáciu jej života. Každá generácia dostáva takú Jane Austenovou, akú si zasluži. Viktoriáni v nej hľadali, a aj našli, „dobrú žienku“, ktorá písala svoje knihy akoby náhodou, bez akejkoľvek námahy, a ktorú volali „svätou tetou Janou zo Steventon-cum-Chawton canonicorum“. V poslednom období si dali životopisci viac námahy a opísali Jane ako

ovela modernejšiu ženu. „Ak som divá šelma, nemôžem si pomôcť,“ napísala sama o sebe, a tak sa väčšmi poukazuje na jej tancovačky, stavy po opici a hnev. Tento jej obraz sa dá najlepšie pripísať argumentu z deväťdesiatych rokov 20. storočia, že si Jane zámerne vybrala pseudonym Mrs Ashton Dennisová, ktorým podpisovala mrzuté listy vydavateľom a ktorý jej umožnil skončiť slovami: „Páni, zostávam... rozzúrená.“* „Cítila sa tak, a tak sa aj podpísala,“ tvrdí jej životopisec David Nokes.⁵

Musím priznať, že hoci sa pokúsim vsadiť Jane späť do jej čias a spoločenských kruhov, aj ja píšem ako vedomá „janistka“, jej oddaná čiteľka. Aj ja som hľadala svoju Jane a prirodzene som našla jej jednoducho oveľa, oveľa lepšiu verziu, než som ja: bystrejšiu, láskavejšiu, zábavnejšiu, no aj nahnevajú na obmedzenia v živote, ženu, ktorá neúnavne hľadá cestu, ako sa cítiť slobodne a môcť tvoriť. Viem, aká *chcem*, aby Jane Austenová bola, a vykladám svoje karty na stôl. Bez hanby vám predkladám príbeh mojej Jane a každé slovo som napísala s láskou.

Pri pátraní po svojej Jane som však náhodou narazila na celú generáciu žien, za ktoré podľa všetkého Jane hovorí: guvernanku Anne Sharpovú, jej tiež nevydatú sestru Cassandru, švagrinú, ktorá umrela pri pôrode, priateľky, čo ju povzbudzovali pri jej spisovateľských víťazstvách i pohromách. Janina cesta životom pôsobí na povrchu hladko, ale v skutočnosti ju ostro značkujú zatvorené dvere, smery, ktorými sa nemohla vydať, voľby, čo nemohla urobiť. Jej obrovským prínosom je to, že tie dvere trochu pootvorila pre nás, nasledujúce generácie, aby sme cez ne mohli preklznuť.

Smutný život plný zápasov protirečí prvým dojmom, čo si odnesieme z jej kníh: z vidieckej fary za slnečného rána s popínavými ružami okolo vstupných dverí, z oduševnenej hrdinky, ktorá má práve stretnúť svojho životného partnera, zo sviežeho ľúbostného príbehu, čo sa má práve rozvinúť...

---

* MAD – anglické slovo *mad* sa dnes používa najčastejšie vo význame šialený, pomätený, ale aj vášnivý, bujarý, pobláznený či prihorlivý. Jane Austenová mala v tomto prípade skôr na mysli rozhnevaná, rozzúrená, pobúrená (pozn. prekl.).

PRVÉ DEJSTVO
Slnéčné ráno na fare

Fara v Steventone, Hampshire

I

Do Steventonu

„Rektor farnosti má veľmi veľa práce...
ostatné farské povinnosti a starostlivosť
o zdokonaľovanie vlastného príbytku.“

Pýcha a predsudok

PRE GENERÁCIE Austenovej citeľov je fara v Steventone posvätnou pôdou. Často ich stretnete na chodníku, mlčanlivých a zamyslených, ako nazerajú ponad živý plot na hampshirské pole, kde stála. Na tom mieste strávila Jane dvadsaťpäť rokov a napísala tri romány. Tam sa to všetko začalo.

Kto si pozorne prečíta romány Jane Austenovej, všimne si, že hoci nám v hlave vyvstane obraz Pemberley, Trafalgaru v Sanditone či Donwell Abbey, detaily, čo Jane v skutočnosti ponúka, sú skromné. Načrtne nám len vonkajšiu podobu, ostatné už doplní naša myseľ. Domy, ktoré však zakaždým opíše veľmi podrobne, sú fary. V *Sídle Mansfield* sa napríklad podrobnejšie dozvieme o tom, ako bude vyzerat budúci domov Edmunda Bertrama na jeho fare, než o samotnom obrovskom sídle Mansfield. A to preto, lebo Jane sa fary bytostne týkali. Často navštevovala veľké domy a miesta, akým bolo Pemberley, jej boli dôverne známe. No doma bola väčšinou na fare, akou bola i tá, ktorú poznala od detstva a na ktorej vyrastala s rodičmi, bratmi i so sestrou na hampshirskom vidieku. Ale dozvedieť sa, aký bol jej skutočný domov v Steventone, si vyžaduje čas, trpezlivosť a predstavivosť, pretože samotná fara už nestojí.

Príbeh Austenovcov na fare v Steventone sa začal na konci leta 1768, keď sa ťažký voz naložený domácimi vecami predieral po cestičkách Hampshire neďaleko Deanu do dediny Steventon. Členovia rodiny netušili, že sa táto obyčajná udalosť obyčajnej rodiny stane predmetom skúmania toľkých historikov a životopiscov.

Hoci boli pán George Austen (tridsaťosem) a jeho manželka Cassandra (dvadsaťdeväť) manželia len štyri roky, domácnosť už mali početnú. Zahŕňala matku pani Austenovej, pani Jane Leighovú, a ich troch synov: Jamesa (Jemmyho), Georgea a Edwarda (Neddyho), posledný ešte nemal ani rok. Istotne mali aj slúžky a sluhov, ich mená a počet sú však neznáme. A pravdepodobne k nim patrila aj Mary Ellisová, slúžka Jane Leighovej.

Hoci z Deanu do Steventonu je to iba čosi vyše míle, voz sa pomaly vliekol po ceste, „ktorá bola len prašnou cestou pre vozy, čo do nej vyryli také hlboké kolaje, že po nej ľahký koč nemohol prejsť“.¹ Dedina Steventon ležala na odláhlom vidieku a ťažko sa k nej dalo dostať, keď boli „hrbólaté vidiecke cesty“ plné blata. Veru by vás tam veľa kočišov nevzalo. Raz sa stalo, že ktorýsi člen rodiny Austenovcov cestoval v koči do Steventonu, a keď už bol blízko, zakričal na kočiša, aby sa ponáhľal a už tam došiel. „Dôjdem tam, kam sa dá dostať!“ znela odpoveď. „Ty hlupák!“ zareagoval pán. „To dokáže každý! Chcem, aby si došiel tam, kam sa dostať *nedá*.“²

Pani Jane Leighová, svokra pána Austena, dokonca pred týmto sťahovaním spísala poslednú vôľu. Už mala po šesťdesiatke a bála sa, že z neho na smrť ochorie. Ani jej dcéra, pani Cassandra Austenová, sa necítila až tak dobre. Vo voze cestovala na „páperovom vankúši, uloženom na niektorých mäkkých kusoch nábytku“.³ Vtedy „nemala pevné zdravie“, prvý príznak životnej fázy s častými nevoľnosťami a azda aj hypochondriou, ktorá neskôr striedavo zabávala i dráždila rodinu. Zaslúži si však istý súcit, keďže v priebehu štyroch rokov porodila tri deti. Švagor pána Georgea Austena si myslel, že sa zbláznili, keď majú tak rýchlo toľko detí. „Nemôžem tvrdiť“, napísal švagor Tysoe Hancock, ktorý bol vtedy v Indii, „že by ma správy o rapídnom raste ich rodiny veľmi potešili.“ Problémom bolo, že všetky tie deti, z ktorých jedno bolo jeho krstňa, „treba zaopatríť“.⁴

Pán George Austen mal veľa starostí: chorú manželku, umierajúcu svokru a druhého syna Georgea trpiaceho záchvatmi. A nemenej ho trápila finančná situácia. Záznamy o účte pána Austena v londýnskej banke Hoare's uvádzajú, že 6. augusta predal cenné papiere v hodnote 250 libier, pravdepodobne preto, aby získal prostriedky na úpravu svojho nového domu do obývatelného štandardu.⁵ Táto suma preňho predstavovala takmer ročný príjem.

V skutočnosti bol pán Austen farárom v Steventone už štyri roky. Fara však bola taká schátraná a v takom dezolátnom, „nanajvýš zúboženom stave“, že namiesto nej býval v prenajatom dome v susednej dedine Deane.⁶ No ani ten nebol na tom lepšie: „stuchnuté miesto s malými nevhodnými izbami a sotva dvoma z nich na rovnakej úrovni“.⁷ Chátrná fara v Deane mala asi veľkosť koča a jednotlivé miestnosti rozmary jeho „kozlíka, košíka a zadného sedadla“ (kozlík bolo miesto pre kočiša vpredu a zadné sedadlo na vonkajšej strane koča slúžilo pre sluhov).

V roku 1764, keď sa George a Cassandra vzali a presťahovali do Hampshire, boli v Deane veľké lejaky: „studne sa zaplnili až po povrch a medzi dvorom fary a cestou sa dali zbierať ryby“.⁸ Ďalší vrtoch prírody v georgiánskom Deane predstavovala obrovská kapusta: niekto zo susedov vy-

pestoval hlavu, čo mala obvod 150 cm a vážila 14,5 kg⁹. A v tom istom roku vo februári zhodil vietor drevenú vežu kostola v susednej farnosti Steventonu.¹⁰

Nezačali teda šťastne. Keď budúca pani Austenová navštívila Hampshire, aby si obzrela kraj, kde bude žiť, zdal sa jej „v porovnaní so širokou riekou, s bohatým údolím a so vznešenými kopcami, ktoré vídala v rodnom dome neďaleko Henley-upon-Thames, nezaujímavý“. Tam si jej otec pohodlne žil život duchovného plateného univerzitou v Oxforde. Hampshire jej ponúkal úplne opačnú vyhladku: „chudobná pôda na mnohých miestach bráni stromom, aby vyrástli do väčšej výšky“.¹¹ Nová fara či živobytie z desiatkov sotva poskytlo pánovi Austenovi dostatočný príjem, aby mohol manželke zabezpečiť život, na aký bola zvyknutá.

Pár sa stretol v intelektuálnom prostredí Oxfordu, pravdepodobne v dome Cassandrinho strýka dekana Balliol College. Jemná, vtedy Cassandra Leighová, mohla pána Austena od sobáša trochu odrádzať. Už bola zručnou spisovateľkou a patrila do starej, úspešnej, putujúcej rodiny Leighovcov z Warwickshire. Jej otec bol členom rady aj pedagógom All Souls College a neskôr rektorom Oxfordshire, strýko Dr. Theophilus Leigh, zhovorčivý muž, „sršiaci slovnými hračkami, duchaplnosťami a ostrými úsečnými reakciami“,¹² bol dekanom Balliolu viac než päťdesiat rokov. Neterina bystrosť a invencia ho priam uchvátili, nazval ju „rodinnou poetkou“ a spisovateľkou s „nádejným veľkým géniom“.¹³ Ľudia sa neskôr domnievali, že Jane zdedila talent skôr po pani Austenovej než po jej manželovi, pretože vraj v sebe nosila „zárodky väčšiny schopností, ktoré sa sústredili“ v jej mladšej dcére.¹⁴

Leighovci boli šikovní, hoci si sami seba cenili tak po balliolsky. Radi prikrášľovali príbehy z dlhej rodinnej histórie (boli potomkami alžbetínskeho starostu Londýna), no zároveň ich podrývali vlastným suchým humorom. Ženy z rodiny sa vyjadrovali rovnako ostro ako vzdelaní oxfordskí muži. „Žiadaš ma, aby som zozbierala všetky rodinné anekdoty, na ktoré si spomeniem,“ písala Cassandra Leighová sesternici, amatérskej spisovateľke Mary.¹⁵ „Priprav sa teda na bohatú ústne podávanú tradíciu, na legendy o starých ženách, o strašidlách a škriatkoch a na to, že to bude do úmoru dlhé.“¹⁶ Zatiaľ čo Cassandrina strana rodiny Leighovcov zahŕňa početných duchovných, horné vetvy jej rodokmeňa ukrývajú aj zopár šľachtických titulov a významné pozemky či statky vrátane obrovského Stoneleigh Abbey vo Warwickshire.

Matka Jane Austenovej teda bola silná osobnosť. Mala „pevný rozum,“ napísala jej príbuzná, „a často sa vyjadrovala, v písaní i konverzácii, úspor- ne, výstižne a vtípne“. Takéto vlastnosti však nemuseli byť v georgiánskych časoch priam lákavé a azda aj vysvetľujú, prečo bola ešte v dvadsiatich šty-

roch rokoch, čo sa u ženy z vyšších kruhov považovalo za pokročilý vek, slobodná. Istá georgiánska dáma sa v ženskom časopise *Lady's Magazine* sťažovala, že ak sa ženy „opovážia čítať niečo významnejšie než divadelné hry či romány, označujú ich za kritičky, mudrlantky a pedantky...“¹⁷ Duchaplnosť sa u žien pokladala za chybu. Cassandra Leighová však bola na svoj „ostrý dôvtip“, ako ho nazývala, hrdá, bola hrdá, že vládne slovami, žartmi i duchaplnými replikami, a Janin otec si to ako výnimočný georgiánsky džentlmen cenil rovnako ako ona.

Zjavom bola Janina matka skôr výrazná než krásna, mala tmavé vlasy, „jemné, pekne tvarované črty, veľké sivé oči a husté obočie“. „Až úsmevne ju zaujímali ľudské nosy,“ dozvedáme sa, „keďže sama mala pravý aristokratický nos.“¹⁸

No Cassandra Leighová, akokoľvek krehká aristokratka na pohľad, bola vnútri tvrdá ako skala. Za svojho Georgea sa vydala 26. apríla 1764 v meste zábavy, v Bath. V takýchto manželstvách, na dolnom okraji urodzených vrstiev bez peňazí, sobáš vytváral aj pracovné partnerstvá. Cassandra dala svoj cieľ najavo i tým, že si na obrad vybrala hrubý červený jazdecký oblek, ktorý sa mal stať jej praktickým denným odevom v prvých rokoch manželstva a ktorý sa potom „náležito postrihal na kabátiky a nohavice pre jej chlapcov“.¹⁹

Pani Austenová nepôsobila pasívne, jej príspevok k rodinnému životu bol značný. Chápala, že muž ako George Austen chce – nie, *potrebuje* – ženu, ktorá udrží domácnosť v chode. Neženil sa so ženou, ženil sa so spôsobom života. Nedalo sa tomu vyhnúť. V samom úvode prvej publikovanej knihy ich dcéry Jane, *Rozum a cit*, nám autorka predstavuje muža, ktorý tiež „väčšinu života“ strávil so ženou, čo „sa mu stárala o domácnosť a robila mu spoločnosť“ – so svojou sestrou. Príbeh sa začína jej smrťou, ale on sa bez ženy nevedel postarať o dom a musel si nájsť náhradu. Pán Austen dokonca zašiel až tak ďaleko, že pred inými sa o pani Austenovej vyjadroval ako o „svojej gazdinej“.²⁰ A veru si aj niektorí členovia rodiny mysleli, že Cassandra sa za Georgea vydala napriek vlastnej vôli len preto, aby získala domov a finančné zabezpečenie. Jeden rodinný historik píše, že sa vydala „hneď nato“, ako jej zomrel otec, aby „zabezpečila domov svojej matke“.²¹

Cassandra teda znamenala úlovok: vďaka svojmu pôvodu mohla na ľudí pri večeriach v Oxforde hľadieť z výšky, sponad svojho špicatého nosa, no rovnako bola ochotná pribrať sa do tvrdej práce. Na druhej strane si bol jej manžel oveľa menej istý vlastným miestom vo svete.

Hrdinka hociktorého príbehu, ktoré napísala dcéra Georgea Austena Jane, naozaj mohla „mať rovnakú smolu ako mnohé pred ňou, že stratili rodičov vo veľmi mladom veku“. Platilo to aj v skutočnom živote jej

otca, obaja jeho rodičia zomreli skôr, než mal deväť rokov, takže jeho príbeh bol ešte väčšmi traumatizujúci.

Matka Georgea Austena, Rebecca, zomrela, keď bol ešte bábätko, a otec William, chirurg v meste Tonbridge v Kente, sa znovu oženil. No keď umrel aj William Austen, vysvitlo, že počas druhého manželstva nestihol zmeniť závet. Znamenalo to, že Georgeova nevlastná matka mohla vyhlásiť, že má na manželov majetok prvoradý nárok a že už sa ďalej nemieni trápiť starostlivosťou o nevlastné deti. Šesťročný George a jeho dve sestry, Philadelphia a Leonora, museli opustiť svoj rodný dom v Tonbridgei a ďalej sa o nich starali strýkovia.

Deti sa presťahovali do Londýna k strýkovi Stephenovi Austenovi, predavačovi kníh so štítom „Anjel a biblia“ vo dvore Katedrály svätého Pavla, presne v srdci tlačiarenskej a knihárskej časti mesta.²² George však neskôr tvrdil, že strýko Stephen všetky tri siroty „zanedbával a snažil sa v nich potláčať prirodzené sklony mladých ľudí“.²³ Samému Georgeovi dovolili vrátiť sa do Tonbridgeu k tete Betty. Tam sa usilovne učil a vypracoval sa. George Austen musel bojovať, aby prekonal nepriaznivý vstup do života, a tak v ňom nezostalo veľa zhovievavosti k lenivosti či slabostiam iných. Roky detstva a mladosti ho skutočne zocelili, preto „takmer netoleroval nedostatok schopností u mužov i žien“.²⁴

George mal šťastie, že mal plno strýkov. Ďalším z nich bol bohatý a podnikavý „Old Francis“ Austen, právnik v Sevenoaks. Starý Francis sledoval svoje osirené netere a synovca bedlivými očami. Rodinné historicky tvrdia, že „do života sa vybral s 800 librami a so zväzkom pier“. Tvrdo pracoval ako advokát a zhromaždil „obrovský majetok, žil nanajvýš pohostinne, a predsa skúpil všetku cennú pôdu“ okolo Sevenoaksu. Okrem toho za klientov získal dve bohaté manželky plus mnoho vysokopostavených rodín v Kente. Medzi nimi grófa z Dorsetu s nádherným domom v Knole tesne nad cestou.

Starý Francis mal nepochybne talent na zarábanie peňazí a svojimi kontaktmi aj schopnosťami zabezpečil mladým príbuzným isté zázemie. V časoch, keď sa často stávalo, že rodičia zomreli skôr, než ich deti vyrástli, boli tety, strýkovia a široké príbuzenstvo rovnako dôležité ako oni. „Mám rada, keď sú prvostupňoví bratrance a sesternice prvostupňovými bratrancami a sesternicami a zaujímajú sa o seba navzájom,“ napísala neskôr Jane. U Austenovcov sa bratrance a sesternice sobášili často, bratia si občas vzali staršiu sestru, a ak zomrela, potom tú mladšiu. A keďže zástup vhodných manželiek zo „správnej“ vrstvy spoločnosti nebol až taký početný, tento svet sa stal takmer incestným.

George Austen pracoval takmer tak tvrdo ako jeho obdivuhodný strýko, až skončil na útulnom miestečku ako člen správnej rady Ox-

ford College. Keď sa však stretol s Cassandrou a rozhodol sa, že sa s ňou ožení, musel sa tohto miesta vzdať. Ten post totiž mohol zastávať len slobodný muž.

A v tej chvíli mu prišlo na pomoc rozvetvené príbuzenstvo. Strýko starý Francis Austen mu kúpil faru v Deane v Hampshire a síce vzdialený, no šľachetný bratranec pán Thomas Knight (starší) mu v roku 1761 daroval susednú, väčšiu a lepšiu faru v Steventone. Keď patrón odmenil duchovného farou, znamenalo to asi toľko, akoby mu venoval koncesiu na sieť reštaurácií: tu máš faru, vyberaj si toľko desiatkov, koľko ti farníci prinesú, a vyži z nich.

Asi sa čudujete, načo potreboval George Austen dve fary a ako mohol kázať v oboch kostoloch zároveň. Keďže boli veľmi blízko pri sebe, jednoducho prebehol z jedného do druhého a dvojitý príjem mu umožnil žiť ako džentlmen, alebo aspoň približne ako džentlmen, ak sa podarilo. Neskôr mohol do menšej fary prijať kaplána.

Pre Georgea Austena to bola priaznivá situácia, hoci pre jeho farníkov možno ani nie, keďže mu platili desiatky, aj keď im nevenoval plnú pozornosť. Práve táto okolnosť prispela na konci 18. storočia k istej stagnácii anglikánskej cirkvi a k tomu, že alternatívne cirkvi, napríklad metodisti, naberali na sile. Niektorí mladí kapláni, známi ako „jazdci“, každú nedeľu cválali do veľkého počtu kostolov, aby tam odslúžili omšu a odbili svoje povinnosti čo najúspornejšie. George Austen si však vo svojich dvoch susedných farnostiach vôbec nepočínal nepoctivo, ba ani inak než bolo zvyčajné. Väčšina ľudí videla, že vidieckym farnostiam pre populačné zmeny ubúdajú obyvatelia a nie je ich dosť, aby užívali duchovného a jeho rodinu.

Existovali však aj iné spôsoby, akými si mohol georgiánsky duchovný doplniť príjem. Keď v roku 1768 prišli Austenovci do Steventonu, pôda a polia navôkol boli pre nich rovnako dôležité ako dom. Chotár farnosti v Steventone bol tri míle dlhý a trištvrte míle široký.²⁵ Majetok kňaza zahŕňal rektorskú faru a asi stodvadsať árov cirkevnej pôdy, ktorá sa mala obrábať v prospech farára. Bývalé obecné polia v Steventone sa scelili a premenili na súkromné farmy. To znamenalo, že George si nemusel práčne vyberať desiatky od každej jednej rodiny. Jednoducho zozbieral po desať percent zisku od susedných farmárov. Skutočnosť, že si zberal desiatky takto priamo a nie ako samostatný statkár, urobila z pána Austena skôr rektora než obyčajného kazateľa. Zároveň však bol jeho príjem veľmi tesne naviazaný na príjmy tých, čo ich získavali obrábaním pôdy.

Scelovanie pozemkov a obrovské premeny na vidieku v georgiánskom období sa v živote niektorých ľudí odrazili priaznivo, a iných zase nepriaznivo. Neskôr sa vynorili aj v Janiných románoch – síce okrajovo-

vo, to je pravda, ale zakaždým v pozadí. V jej dielach sa obrovské prelomy tých čias, či už ide o francúzsku revolúciu alebo priemyselnú či poľnohospodársku revolúciu, odohrávajú za scénou. Namiesto nich nám ukazuje, aký majú prenikavý dosah na srdce, myseľ a každodenný život jednotlivcov.

Vo farnosti v Steventone, kde sa mala Jane narodiť, žilo len tridsať rodín. Podľa jedného z predchodcov pána Austena si jej spravovanie nevyžadovalo veľa námahy, pretože tam nebolo pápežencov, odpadlíkov, ba ani žiadneho „šľachtica, urodzeného či významného muža“.²⁶ Muži pestovali repu a fazuľu, zatiaľ čo ženy doma spriadali ľan či vlnu z oviec, čo sa túlili po hampshirských kopcoch. A občas samy vyšli von okopať repu. Istý cestovateľ podáva správu, že ženy, ktoré v Hampshire pracujú na poli, sú „priame, pekné, s okrúhlymi tvármi, krásnou pleťou a nezvyčajne veselé“. Len čo ma ako cudzieho zbadali, „všetky na mňa upreli zrak, a keď som sa usmial, vybuchli do smiechu“.²⁷

Veľmi sa však nemali na čom smiať. Tento spisovateľ, William Cobbett, vraj v živote nevidel „kopcovitejší kraj“ a nikde v Anglicku údajne „neboli pracujúci takí chudobní ako tu“.²⁸ Pluh, ktorý tak dokonale zaberá v Suffolku, „na tvrdej zemi okolo Steventonu úplne zlyhával“.²⁹ Pri chudobných a nevzdelaných susedoch sa mnohí mladí kňazi, čo sa ako pán Austen presťahovali z Oxfordu do Hampshire, cítili na dedinských farách až hrozivo osamelo. Mladý kňaz v neďalekom Dummeri „by dal aj celý svet za jedného zo svojich oxfordských priateľov a od smútku za nimi mu išlo srdce puknúť“.³⁰

Samotný Steventon tvorili roztrúsené „domy obklopené bujnými záhradami“.³¹ Centrom dedinskej zelene boli staré javory, pod ktorými sa ľudia schádzali na klebety.³² Fara sa nachádzala na konci dediny na križovatke chodníkov Church Walk a Frog Lane, aby jej obyvatelia požívali vyšší status. Miesto dnes pôsobí izolovane, ale to preto, lebo domy rovnako ako fara dávno zmizli.

Fara stála „v plytkom údolí obklopenom zvažujúcimi sa lúkami s množstvom roztrúsených brestov“.³³ Poloha na dne údolia, nanešťastie, hrozila častými povodňami. Podľa Cobbetta krajina v Hampshire vyzerala takmer zlovestne i v auguste: „oblaky, čo sa zbierajú okolo kopcov, padajú dolu a rozlievajú sa navôkol, až nakoniec znovu vyrazia v potokoch a zlievajú sa do riečok“.³⁴ A tak voz s Austenovcami dorazil v roku 1768 k domu rovnako pevnému, ako aj vlhkému.

Niektoré stopy naznačujú, že miesto, kde stála fara, bolo obývané už v 14. storočí. Jadro roľníckeho domu sa však datuje do konca 17. storočia, keď bolo „dvojpriestorovou budovou s pivnicou“. Hoci dom v roku 1768 upravili pre rodinu, ešte vždy bol trochu nestabilný, preto-